

АГАТАНГЕЛ КРИМСЬКИЙ У ДОМІ ІВАНА ФРАНКА

У статті йдеться про стосунки двох видатних українських письменників – Агатангела Кримського і Івана Франка. Також йдеться про приїзд Агатангела Кримського у Львів у 1940 р. і про відвідини ним Дому Івана Франка і його могили.

**Ключові
слова**

- Іван Франко, Агатангел Кримський, українська література, наука, музей.

Двох світочів української науки і літератури Агатангела Кримського й Івана Франка єднали багаторічні дружні стосунки. Їхнє знайомство розпочалося 1890 року – з листів А. Кримського до І. Франка (перші два з яких не збереглися), зокрема у справі отримання часопису «Народ», читачем і дописувачем якого був А. Кримський. Поступово ділове листування переросло в обмін думками, відверті розповіді про власне життя, і це стало початком щирої дружби та плідної спільної роботи задля розвитку української літератури. Ця спільна праця виявлялася у багатьох царинах, серед яких було спільне видання книжок (як власних творів так і перекладів), співпраця у журналі «Житє і слово» тощо. Однак сталося так, що І. Франко й А. Кримський так ніколи і не змогли зустрітись особисто. Знаменитий сходознавець ще з часів свого навчання у Лазаревському інституті східних мов у Москві мріяв приїхати у Львів, але його бажання тоді не здійснилося.

Однак аспірант академіка Омелян Прицак¹, який спілкувався з ним в останні роки життя, у своїй статті «Про Агатангела Кримського» згадує про візит А. Кримського до Львова у 1891 р. Зокрема, про одну із своїх перших зустрічей з академіком А. Кримським він пише так: «Свій побут у Львові вліті 1891 р. він уважав одним із найсильніших переживань свого життя... Тоді [1940 р. – С. В.]

---

¹ Омелян Прицак (1919–2006) – український сходознавець і історик. Учень А. Кримського. Під час II Світової війни йому вдалося емігрувати, жив і працював у США, в Україну повернувся у 1990 р., обраний академіком НАН України, перший директор Інституту Сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, хранитель пам'яті А. Кримського.

він зупинився в українському готелі «Народна Гостиниця» біля колишнього Галицького парламенту (пізніше університету), і коли я зайшов до його кімнати, він скоро запропонував мені «історичні походи» по Львову. Це була дуже своєрідна пригода для мене: з одної сторони, Агатангел Юхимович пригадував собі усі свої кроки та зустрічі у Львові 1891 р., а з другої, цитував з пам'яті арабські, перські та турецькі поезії і заставляв мене їх ідентифікувати та перекладати на українську мову»². Далі О. Прицак згадує про виступ А. Кримського у Львівському університеті з доповіддю «Хто такі хозари і яка їх мова», на який зійшовся «цілий культурний Львів (без огляду на національність)»³. Крім спогадів Омеляна Прицака, інших підтверджень про візит Агатангела Кримського у 1891 р. до Львова знайти не вдалося. Точно відомо, що у 1891 р. він мав велике бажання відвідати Львів, але у листі до Омеляна Огоновського від 1 (13) червня 1891 р. він пише таке: «Посилаю до "Просвіти" твір Антоновича... Хтів я був його сам завезти, дак мені не дали паспорта заграничного; причини цього я довідатися не міг, опроче що є на це "предписание". Не довелося, значця, мені побачити автора "Історії руської літератури"»⁴.

Отож можна вважати, що вперше А. Кримський потрапив у Львів лише 1940 року через багато років після смерті Івана Франка.

Про цей візит писали тодішні радянські газети «Вільна Україна» і «Зоря». Радянський режим, що прийшов у Львів у 1939 р., сприяв подорожам ученого, представляючи його як «корифея української радянської науки, живий доказ її високого рівня»⁵ (хоч заслуги радянських чиновників тут не було зовсім). Ці поїздки були приємними і для А. Кримського (стараннями радянської влади позбавленого сім'ї та улюбленої роботи). У травні 1940 р. він, крім доповіді у Львівському університеті, відвідав могилу Івана Франка, де говорив про свого дорогого друга: «Франко до серця брав мої душевні болі, він не боявся довіритися зі мною своїми інтимними переживаннями і тепер оті розумні очі, які дивились так глибоко – де вони? Ті уста, що я рад би обцілувати – де вони? Лежать тут у землі недвиженні, нечутенні? Ні, не можу так думати! Мені здається, що Іван Франко живий... Колиб ти, дорогий друже, був живий, ти був би тепер у нашій Академії, і був би її найпершою окрасою. Та через передвчасну смерть не довелося тобі приїхати до Києва і зробитися членом своєї Української Академії наук і її гордощами. Зате тепер уся Академія наук сама прийшла до тебе і вітає тебе, як свого дійсного члена, як найкращу зірку нашого письменства, не тільки

---

² Агатангел Кримський. Нариси життя і творчості / Ін-т сходознавства ім. А. Кримського НАН України; Відп. ред.: Василюк О. Д. та ін. Київ : ВД «Стилос», 2006. С. 35.

³ Там само. С. 36.

⁴ Кримський А. Ю. Твори: В 5 т. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 5. Кн. 1. С. 29.

⁵ Агатангел Кримський. Нариси життя і творчості. С. 33.

літератури, але й науки. Академія прийшла до тебе привітати тебе і як борця за визволення народу нашого»⁶.

З газетних статей і спогадів відвідувачів того часу відомо, що Агатангел Юхимович також відвідав і дім Івана Франка. На той час до офіційного відкриття музею залишалося ще декілька місяців.

Постанову про створення музею у домі письменника Народний комісаріат освіти УРСР за пропозицією Спілки письменників видав 26 січня 1940 р., офіційним днем відкриття музею стало 10 жовтня 1940 р. Першим директором його став син Івана Франка Петро. Але наприкінці травня 1940 р. музей вже працював і приймав своїх перших відвідувачів. Це був меморіальний (тоді казали історичний) музей, основою фондів якого були особисті речі письменника.

У газеті «Вільна Україна» за 21 серпня 1940 р. є стаття за підписами наукових працівників музею М. Струтинської, І. Радловської і Ф. Кулечка. У цій статті вони розповідають про візит А. Кримського: «Дорогим гостем недавно був у нашому музею товариш і друг Івана Яковлевича академік А. Кримський, який вписав у пам'ятну книгу музею те, що виявляло його якесь стурбовано-радісне обличчя: "З великою радістю і з великою тугою одвідав Музей Івана Франка"».⁷

Ще одна коротесенька згадка про відвідини А. Кримським музею є у газеті «Зоря», яка виходила у містечку Городок Львівської області. У номері від 18 жовтня 1940 р. надруковано статтю-спогад Д. С. Медяника, який з друзями-студентами нещодавно відвідав музей. Він згадує, що на порозі музею їх зустріла дружина Івана Франка Ольга Федорівна і провела по кімнатах. Вона, зокрема, розповіла: «Нещодавно був у музеї академік Кримський і другі молоді письменники»⁸. Тут варто зазначити, що Ольга Федорівна тоді й надалі мешкала на другому поверсі будинку (на першому був музей) до своєї смерті у липні 1941 р.

У фондах Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка зберігається пам'ятна книга музею, однак запису Агатангела Кримського у ній немає. Перші записи у цій книзі датовані 1 червня 1940 р. Як видно з наведених нами газетних публікацій і спогадів про А. Кримського, його візит до музею повинен був відбутися у проміжку між 28–31 травня 1940 р. Швидше за все, наукові працівники музею не помилилися, і він справді зробив запис у пам'ятній книзі музею. Але цей запис могли вилучити у пізніші роки, адже А. Кримський, як відомо, був знищений радянським режимом, і про вченого заборонено було згадувати аж до часу його реабілітації у 1961 р., а про смерть від тортур у Кустанайській в'язниці НКВС українська громадськість довідалася лише після розвалу СРСР.

⁶ Кримський А. Ю. Твори: В 5 т. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 2. С. 681.

⁷ Струтинська М., Радловська І., Кулечко Ф. В музеї Івана Франка // Вільна Україна. 1940. 21 серпня.

⁸ Медяник Д. С. В музеї Ів. Франка // Зоря (Городок, Львів. обл.). 1940. 25 жовтня.

Solomija VIVCHAR

AGATHANGEL KRYMSKY IN THE HOUSE OF IVAN FRANKO

The article focuses on the relationship between two prominent Ukrainian writers – Agathangel Krymsky and Ivan Franko. Article also about visit of the Agathangel Krymski to Lviv in 1940 and his visit to Ivan Franko's house and speech at his grave.

Key words: Ivan Franko, Agathangel Krymsky, Ukrainian literature, science, museum.